

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 10 Sayı: 48 Volume: 10 Issue: 48

Şubat 2017 February 2017

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN YAŞAMIŞ OLDUKLARI ETİK İKİLEMLER VE BU ETİK İKİLEMLER KARŞISINDAKİ DUYGU, DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞLARI İLE ÇÖZÜM ENGELLERİ: NİTEL BİR DEĞERLENDİRME

THE FEELINGS, THOUGHTS AND BEHAVIORS OF THE PSYCHOLOGICAL COUNSELLORS IN THE FACE OF ETHICAL DILEMMAS AND THE OBSTACLES FOR SOLUTIONS: A QUALITATIVE EVALUATION

Faruk Caner YAM*

Öz

Bu çalışmada psikolojik danışmanların karşılaştıkları etik ikilemler ile bu ikilemler karşısındaki duygu, düşünce ve davranışları ile etik ikilemleri çözüme ulaştırmalarında engel olan faktörlerin neler olduğunu araştırmak amaçlanmıştır. Araştırmaya yaş aralıkları 24-49 (\bar{X} = 30.20; S = 6.47) arasında değişen 26'sı bayan 14'ü erkek olmak üzere 40 psikolojik danışman katılmıştır. Çalışma nitel desende bir araştırma olup veriler açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış anket formu ile toplanmıştır. Toplanan veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. İçerik analizinden önce kavramsal çerçeveye ve araştırmanın amacına uygun temalar belirlenmiştir. Yapılan analizlerin sonuçlarına göre psikolojik danışmanların en çok gizlilik, gönüllülük, cinsellik ve yetkinlik konularında etik ikilemler yaşadıkları görülmüştür. Ayrıca etik ikilemlerle karşılaşan psikolojik danışmanların kaygı, çaresizlik, kararsızlık gibi olumsuz duygular yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Etik ikilemleri çözüme ulaştıran psikolojik danışmanların yeterli, mutluluk ve vicdanen rahatlatma gibi duyguları hissettikleri, etik ikilemleri çözüme ulaştıramayan psikolojik danışmanların ise tam tersi duygular hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Diğer açıdan etik ikilemlerle karşılaşan psikolojik danışmanların etik ikilemlerden kaynaklanan çatışmaların çözümüne yönelik düşünce ve davranışlar geliştirdikleri görülmüştür. Psikolojik danışmanların etik ikilemlerin çözümü konusunda bilgi eksiklerinin bulunması, bu konudaki eğitim yetersizliklerinin olması, toplumsal ve çalışma hayatı ile ilgili faktörler ile buna benzer çeşitli faktörlerin karşılaştıkları etik ikilemleri çözüme ulaştırmalarında engel olabildikleri ortaya çıkmıştır. Etik ikilemleri çözüme ulaştırıp veya ulaştıramamanın psikolojik danışmanların mesleki yeterlik algıları üzerinde çeşitli etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Danışman, Etik, Etik İkilem, Mesleki Yeterlik.

Abstract

The purpose of this study is investigating the feelings, thoughts and behaviors of the psychological counsellors in the face of ethical dilemmas, and the factors that prevent them from solving ethical dilemmas. 26 female and 14 male counselors, a total of 40 psychological counsellors with their median age 24-49 (\bar{X} = 30.20; S = 6.47) participated in the study. The study was conducted in the qualitative design, and the data were received by using a semi-structured interview form. The data were analyzed with the Content Analysis Method. The themes that were suitable for this study were determined with the conceptual framework. According to the results of the analyses, it was determined that the psychological counsellors faced dilemmas mostly on privacy, volunteering, sexuality and proficiency. In addition, it was also determined that the psychological counsellors who faced ethical dilemmas also experienced anxiety helplessness, indecisiveness and similar negative feelings. It was determined that the psychological counsellors who solved ethical dilemmas felt the feelings like sufficiency, happiness and clear conscious; however, the psychological counsellors who could not solve ethical dilemmas felt the opposite feelings. On the other hand, it was also observed that the psychological counsellors who faced ethical dilemmas developed thoughts and behaviors that were intended for solutions. It was found out that the lack of knowledge in psychological counsellors, social factors, colleagues, educational lacking points, and similar other factors might hinder the solution of ethical dilemmas. It was also determined that solving or not solving ethical dilemmas was influential on the professional proficiency perceptions of the psychological counsellors.

Keywords: Psychological Counselor, Ethical, Ethical Dilemma, Professional Competence.

1. Giriş

Etik, bireylerin davranışlarının, eğilimlerinin ve seçimlerinin doğru veya yanlışlığını çeşitli değer yargıları ışığında yorumlayan felsefenin bir dalıdır (Büken ve Büken, 2002; Gümüş ve Gümüş, 2010). Etik insani ilişkilerde, mesleki yaşantılarda ve buna benzer tüm durumlarda insanların davranışlarını değerlendirmesini sağlayan bir sistemdir (Öztürk ve Oğuz, 1999). Ayrıca etik bazı meslek gruplarının işlerliğini sağlamak için oluşturdukları mesleki etik kodlarında önemli yer tutan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Altınkurt ve Yılmaz, 2011; Demirdöven, 2011; Üzar-Özçetin ve Yalçın, 2015).

Günlük hayattaki değişmeler ile bireylerin sorun alanlarındaki artışlar yardım hizmeti sunan meslek gruplarına duyulan ihtiyacı giderek arttırmıştır (Gültekin, 2006; Gündüz ve Çelikkaleli, 2009; Uslu, 2005). Psikolojik danışmanlık mesleği de bu grupta yer alan ve kişiler arası ilişkileri barındıran bir yardım

*Uzman Psikolojik Danışman, Kemal Arat İlkokulu, e-mail: farukcaneryam@hotmail.com

hizmetidir (Skovhotl, 2012). Etik ise yardım hizmeti sunan psikolojik danışmanlık mesleği için önemli kavramlardan biri olmuştur (Crespi, 2009; Corey, 2008). Bundan dolayı psikolojik danışmanlık mesleğinde verimli hizmet verebilmeyi, bu hizmeti denetlemeyi ve meslek çalışanlarına yol göstermeyi amaçlayan etik kurallar geliştirilmiştir. Mesleki etik kurallar ise doğru davranış kalıplarını belirlemek ve meslek elemanlarına yol göstermek için meslek gruplarının kendilerine uyarladıkları mesleki ve ahlaki öğretilerdir (Kolay-Akfert, 2012). Bu nedenle danışma uygulamaları sırasında etik kurallara dikkat etmek psikolojik danışmanların en öncelikli görevi haline almıştır (Crespi, 2009; Foster ve Black, 2007).

Psikolojik danışmanlık mesleğindeki etik kurallar ne kadar belirgin olursa olsun danışmanlar danışma uygulamaları sırasında çeşitli çatışma durumları ile etik ikilemler arasında kalabilmektedir. Etik ikilem ise psikolojik danışma sırasında ortaya çıkan ve var olan iki değer yargısı arasındaki çatışma ve karmaşadan kaynaklanan durumlardır (Hayman ve Corvet, 1986; Lindsay ve Clarkson, 1999). Diğer açıdan etik ikilemler, çatışma durumunun net cevabı olmayan ve çözümü için kesin kurallar bulunmayan yaşantılardır (Ergene, 2004; Nouredine, 2001). Mesleki etik kurallar ise psikolojik danışmanlara etik ikilemlerinde yol gösteren, çözüm sunan ve onu denetleyen bir mekanizma işlevi görmektedir (Corey, 2008; Foster ve Black, 2007; Knapp ve Vandecreek, 2010). Psikolojik danışmanlar yaşamış oldukları etik ikilemleri hem vicdani hem ahlaki hem de mesleki etik kurallarını göz önüne alarak çözmesi gerekmektedir (Civaner, Sarıkaya ve Balçioğlu, 2009; Demirdöven, 2011). Bu nedenle psikolojik danışmanlar etik ikilemlerle başa çıkabilecek duyarlılığa, bilgi birikimine ve problem çözebilme becerisine sahip olmalı ve bunları profesyonel şekilde uygulayabilmelidirler. (Gümüş ve Gümüş, 2010; McCullough ve Jones, 1991; Welfel, 2006).

Alan yazında psikolojik danışmanların yaşamış oldukları etik ikilemlerin nedenlerini araştıran çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda etik ikilemlerin müdahale türünün belirlenmesi sırasında, danışma içeriklerinin başka bir kişiye-makama bildirme yükümlüğü konusunda, gizlilik, yetkinlik, çalışılan kültür ile yaş seviyesi ve buna benzer çeşitli durumlardan kaynaklandığı rapor edilmiştir. (Capuzzi, 2002; Ergene, 2004; Gilbert, 1992; Kolay-Akfert, 2012; Lazovsky, 2008; Rae, Sullivan, Razo ve Alba, 2009; Siviş-Çetinkaya, 2015). Bu nedenle daha önce de ifade edildiği gibi psikolojik danışmanlar bu etik ikilemlerle başa çıkabilecek becerilere sahip olmalıdır. Bunun içinde yaşamış olduğu durumların etik ikilem olup olmadığı konusunda farkındalık düzeyi yüksek olmalıdır (Özçetin ve Yalçın, 2015; Pope ve Vasquez, 2007). Çünkü psikolojik danışmanlar etik ikilemlerle karşılaştıklarında farkında olarak veya olmayarak etik ihlaller yapabilmektedirler (Korkut ve ark., 2006). Etik ihlaller danışana, danışma sürecine veya üçüncü bir kişiye zarar verebileceğinden, psikolojik danışmanlar bu konuda çok dikkatli olmakla yükümlüdürler. Alan yazın incelendiğinde etik ihlallerin psikolojik danışmanların kendi kurallarını etik kuralların önüne almaları, mesleki etik konusunda sorumluluklarının düşük olması, etik sorunlar ve çözüm yöntemleri ile ilgili bilgi eksikliklerinin olması, etik ikilem konusundaki farkındalıklarının düşük olması ve etik ikilemleri görmezden gelinmelerinden kaynaklandığı ifade edilmektedir (Cattone ve Tarvydas, 2007; Gümüş ve Gümüş 2010; Koocher ve Keith-Spielgel, 1998; Korkut ve ark., 2006).

Etik ikilemlerin çözümü konusunda üzerine bu kadar sorumluluk düşen psikolojik danışmanların etik ikilemler karşısında ne hissettikleri, ne düşündükleri ve nasıl davrandıkları bilmek etik ikilemlerin çözümleri için önemli olacaktır. Etik ikilem karşısında kendisini çaresiz ve yetersiz hisseden süreç ile ilgili olumsuz düşünceler geliştiren psikolojik danışmanların etik ikilemleri doğru bir şekilde çözüme ulaştırmaları zor olabilmektedir. Ancak alan yazında yapılan çalışmalarda daha çok psikolojik danışmanların hangi konularda etik ikilemler yaşadıkları, etik standartların neler olması gerektiği, çalışılan yaş gurupları ve etik ihlaller konularında araştırmalar yapılmıştır. (Erdur-Barker, Çetinkaya, 2007; Capuzzi, 2002; Crespi, 2009; Daniluk ve Haverkamp, 1993 Ergene, 2004; Fitting, 1986; Knapp ve Vandecreek, 2010; Lazovsky, 2008; Rae, Sullivan, Razo ve Alba, 2009).

Türkiye'deki alan yazın incelendiğinde ise etik ikilemlerle ilgili az sayıda araştırmaya rastlanmaktadır. Bu araştırmaların bir kısmında psikolojik danışmanların yaşamış oldukları etik ikilem türlerinin neler olduğu üzerinde durulmuş (Erdur-Barker, Çetinkaya, 2007; Kolay Akfert, 2012; Yalçın ve Taşdan, 2009; Siviş-Çetinkaya, 2015) diğer çalışmalarda ise etik ikilemlerin çözümüne yönelik bilgiler ve değerlendirilmelerin (Ergene, 2004; Korkut ve ark., 2006) bulunduğu araştırmalar yapılmıştır. Yukarıda da ifade edildiği üzere psikolojik danışmanların yaşamış oldukları etik ikilem türleri ve etik ikilem yaşama nedenlerine ilişkin sınırlı sayıda araştırma bulunmasına karşın psikolojik danışmanların etik ikilemler karşısındaki duygularını, düşüncelerini ve davranışları konu alan ve bu durumların psikolojik danışmanların mesleki yeterlikleri üzerinde ne kadar etkili olduğunu inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bundan dolayı bu araştırmada psikolojik danışmanların yaşamış oldukları etik ikilem türlerini belirlemek, etik ikilemlerin çözümüne engel olan faktörleri ortaya çıkarmak ve psikolojik danışmanların yaşamış oldukları etik ikilemler karşısındaki duygu, düşünce ve davranışlarının neler olduğunu konusunda bilgi edinmek amaçlanmıştır. Yapılan bu çalışmanın ilgili alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. Yöntem

2.1. Çalışmanın Modeli

Bu çalışma psikolojik danışmanların yaşadıkları etik ikilem türlerini, bu ikilemeler karşısındaki duygu, düşünce ve davranışlarının neler olduğunu ve etik ikilemlerin çözümüne engel olan faktörleri belirlemeye yönelik nitel desende olgu bilimsel (fenomonolojik) bir araştırmadır. Olgu bilimsel desen, var olduğu bilinen ve ayrıntılı bilgi sahibi olunmayan durumlarda bireylerin deneyimlerinin incelendiği bir araştırma desendir. Araştırma kapsamında katılımcılardan yazılı olarak alınan bilgiler içerik analizine tabi tutularak belirlenen temalar ve kategoriler altında özetlenmeye çalışılmıştır. Nitel araştırmalarda amaç, araştırma konusunu daha derinlemesine incelemek ve toplanan bilgileri kodlayarak belirli temalar altında kavramsallaştırarak ifade etmektir (Chone, Manion ve Morrison, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2006). Diğer açıdan olgu bilimsel desende araştırmacı çalışma verilerini toplarken olabildiğince detaylı verilere ulaşmaya çalışmaktadır. Çünkü bu araştırma deseninin de var olan durumu olabildiğine geniş bir biçimde ortaya koymak amaçlanır. Nitel araştırma desenlerinin detaylı bilgiye ulaşılması, gerçek hayatı daha çok yansıtabilmesi, verilerin daha doğal ortamda toplanabilmesi gibi avantajları bulunmasının yanı sıra tekrarlanabilirlik, geçerlik ve güvenilirliğin nicel araştırmalardaki gibi test edilememesi gibi dezavantajları bulunmaktadır (Balci, 2007; Böke, 2007). Bundan dolayı nitel araştırmada güvenilirlik ve geçerlik için gerekli olan şartların sağlanması araştırmacının tarafsızlığı ve genellenabilirliği için büyük önem taşımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmaya uygun örneklem yöntemi ile belirlenen yaş aralıkları 24-49 ($\bar{X} = 30.20$; $S = 6.47$) arasında olan 26'sı bayan 14'ü erkek olmak üzere 40 psikolojik danışman katılmıştır. Çalışma grubundaki katılımcıların 23'ü lisans 17'si lisansüstü eğitime sahiptir. Ayrıca araştırmaya katılan psikolojik danışmanların çalışma süreleri 2 ile 21 yıl arasında değişmektedir ($\bar{X} = 6.48$; $S = 4.41$). Katılımcıların 17'si ilkokul, 9'u ortaokul, 12'si lise ve 2'si rehberlik araştırma merkezlerinde çalışmaktadırlar. Araştırmaya katılan psikolojik danışmanlardan 26'sı mesleki etik ile ilgili bir eğitim almış iken 14'ü bu konuda hiçbir eğitim almamıştır. Çalışma grubundaki psikolojik danışmanlar farklı coğrafi bölgelerde çalışmaktadırlar. Ayrıca araştırmaya katılan psikolojik danışmanların yılda 1 ile 5 ($\bar{X} = 2.5$; $S = 1.32$) arasında değişen sıklıkta etik ikilemlerle karşılaştıkları belirlenmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmanın verileri araştırmacının amacına uygun olarak geliştirilen 16 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış anket ve demografik bilgi formu ile toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış anket soruları hazırlanırken ilgili alan yazın ve mesleki etik kodlar incelenmiş (ASCA, 2010; Bond, 2010; Corey, 2008; Knapp ve Vandecreek, 2010; TürkPdr-Der, 2011) ve kapsam geçerliğinin sağlanması için alan uzmanlarının görüşleri alınmıştır. Daha sonra hazırlanan anketin anlaşılabilirliğinin test edilmesi amacıyla beş kişilik pilot uygulama gerçekleştirilmiş ve anket sorularına son şekilleri verilmiştir. Ayrıca anket soruları bilgi sondajını sağlayacak şekilde hazırlanmış ve bireylerden daha açıklayıcı bilgilerin alınması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda hazırlanan veri toplama araçları katılımcıların elektronik posta adreslerine gönderilerek doldurmaları sağlanmış ve yüz yüze görüşme gerçekleştirilmemiştir. Bu nedenle verilerin toplanması üç ay kadar sürmüş ve veriler gönüllülük esaslı gözetilerek toplanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Katılımcılardan toplanan veriler, kuramsal çerçeveye ve araştırmacının amacına uygun olacak şekilde Atlas.ti 7 nitel veri analiz programı kullanılarak kodlama işlemleri gerçekleştirilmiştir. Bu aşamadan sonra ortaya çıkan kodlar belirli kategoriler altında toplanarak çeşitli temalar belirlenmiştir Her kodun ve temanın aldığı frekanslar kontrol edilmiş, birbiriyle ilişkili olan temalar ve kodlar gözden geçirilmiştir. Daha sonra iki farklı zamanda kodlamalar tekrarlanarak nitel verilerin zaman açısından güvenilirliği test edilmiş ve çıkan sonuçların birbiri ile tutarlı olduğu görülmüştür. Ayrıca veri setinden rastgele seçilen beş verinin başka bir uzman tarafından kodlaması sağlanmış ve her iki kodlama arasındaki kategoriler ve alt kategoriler arasındaki tutarlılığı belirlemek için Miles ve Huberman'nın (1994) Güvenirlik= Görüş Birliği/(Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı)X100 formülü ile hesaplanmış sonuç %86 olarak bulunmuştur. Diğer açıdan araştırmaya katılan bireylerin tanımlayıcı istatistik bilgileri ise SPSS.15.0 paket programı kullanarak hesaplanmıştır.

2.5. Çalışmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Nitel araştırmada deseninde olan bu çalışmada kapsam ve içerik geçerliğinin sağlanması için öncelikle veri toplama aracı ilgili literatür taranarak ve alan uzmanlarının desteği alınarak hazırlanmıştır. Ayrıca veri toplama araçları katılımcıların gönüllülük esasına dayalı olarak doldurmaları sağlanmış ve yönlendirmeden uzak durulmuştur. Aynı tarafsızlık analiz ve kodlama sürecinde de korunmaya çalışılmıştır. Araştırmada iç geçerliğin sağlanması için veriler uygun analiz yöntemleri ile araştırmacının amacına uygun olarak incelenmiş ve bulgular şeffaf bir şekilde ifade edilmeye çalışılmıştır. Diğer açıdan veri

toplama aracına son şekilleri verilmeden önce beş kişilik bir pilot uygulaması yapılarak veri toplama aracının anlaşılabilirliği gözden geçirilmiş ve olası bir yanlış veri toplama sürecinin oluşmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada dış geçerliliğin sağlanması için ise çalışmanın veri toplama süreci, analiz yöntemleri ve modeli ayrıntılı olarak açıklanmış, araştırmanın tüm aşamaları şeffaflık ilkesi doğrultusunda detaylandırılmıştır. Ayrıca veri setinden rastgele seçilen beş katılımcının görüşme formlarına verilen cevaplar başka bir uzman tarafından incelenmiştir. Daha bu görüşme formlarını kodlanması sağlanmış ve her iki kodlama arasındaki kategoriler ve alt kategoriler arasındaki tutarlığı belirlemek için Miles ve Huberman'ın (1994) Güvenirlik= Görüş Birliği/(Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı)X100 formülü ile hesaplanmış sonuç %86 olarak hesaplanmıştır. Diğer açıdan nitel verilerin kapsam geçerliğinin ve güvenilirliğinin sağlanması için veri çeşitlemesi yönteminden (Patton, 2002) yararlanarak veriler farklı coğrafi bölgelerde ve kurumlarda çalışan, farklı eğitim düzeylerine sahip psikolojik danışmanlardan toplanmıştır.

3.Bulgular

Araştırmada katılımcılara yönetilen on altı soruya verilen cevaplar doğrultusunda elde edilen veriler kuramsal çerçeveye ve araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen altı kategori altında toplanmıştır. İçerik analizi sonucunda ulaşılan temalarla ilgili bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. İçerik Analizi Sonucunda Ortaya Çıkan Temalar

Kategoriler	Kodlar
1.Mesleki Etik Eğitimi	1.1.Evet/Eğitim Alan 1.2.Hayır/Eğitim Almayan
2.Etik İkilem Türleri	2.1.Gizlilik 2.2.Gönüllülük 2.3.Yetkinlik 2.4.Transferans 2.5.Ahlaki Kurallar 2.6.Şiddet 2.7.Cinsellik
3.Etik İkilemin Karşısındaki Tepkileri	3.1.Etik İkilem Karşısındaki Duygular 3.2.Etik İkilem Karşısındaki Düşünceler 3.3.Etik İkilem Karşısındaki Davranışlar
4.Etik İkilemlerin Çözüme Ulaştırılmasına Engel Olan Faktörler	4.1.Toplumsal Faktörler 4.2.Bireysel Faktörler 4.3.Çalışma Hayatı İle İlgili Faktörler
5.Etik İkilemlerin Çözüme Ulaştırılmasında Yardım Alınan Kaynaklar	5.1.Uzmanlar 5.2.Meslektaşlar 5.4.İlgili Yayınlar
6.Etik İkilemlerin Mesleki Yeterlik Algısına Etkisi	6.1.Etik İkilemi Çözüme Ulaştırınca 6.1.1.Mesleki Yeterliğe Katkı 6.2.Etik İkilemi Çözüme Ulaştıramayınca 6.2.1.Uyumu Arttıran Etki (adaptive) 6.2.2.Uyumu Azaltan Etki (maladaptive)

Araştırmanın bulguları Tablo 1'de ortaya çıkan temalar çerçevesinde sunulacaktır. Analiz sonuçlarında ortaya çıkan her tema ayrıntılı olarak aşağıda ifade edilmiştir.

Kategori 1: Psikolojik Danışmanların Mesleki Etik Eğitimlerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan psikolojik danışmanların çoğu (n=26) mesleki etik eğitimi aldıkları yönünde görüş ifade ederken geriye kalan kısmı (n=14) ise mesleki etik konusunda herhangi eğitim almadıklarını ifade etmişlerdir. Mesleki etik konusunda eğitim alanların nasıl bir eğitim aldıkları sorulduğunda bu eğitimi alanların tümüne yakını (n=23) üniversitede ayrı bir ders olarak almadıklarını sadece bazı derslere birlikte aldıklarını söylemişlerdir. Bu konu ile ilgili katılımcılardan biri (K17) "Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Etik Kurallar kitabının içeriği ve örnek olaylar üzerinden verilen bir eğitim süreciydi. Ayrı bir ders değildi ancak birkaç dersin içeriğinde konu olarak verilmişti." şeklinde görüş bildirmiştir. Yine buna benzer olarak katılımcı K2 "üniversite 2.ya da 3. sınıfta pdr derneğinin hazırlanmış olduğu kitapçıkta ilgili mesleki danışmanlık dersinde işledik. Esas ders etik değildi ancak bir dersin içinde meslek etiğine de 2-3 hafta değinildi" şeklinde ifade etmiştir.

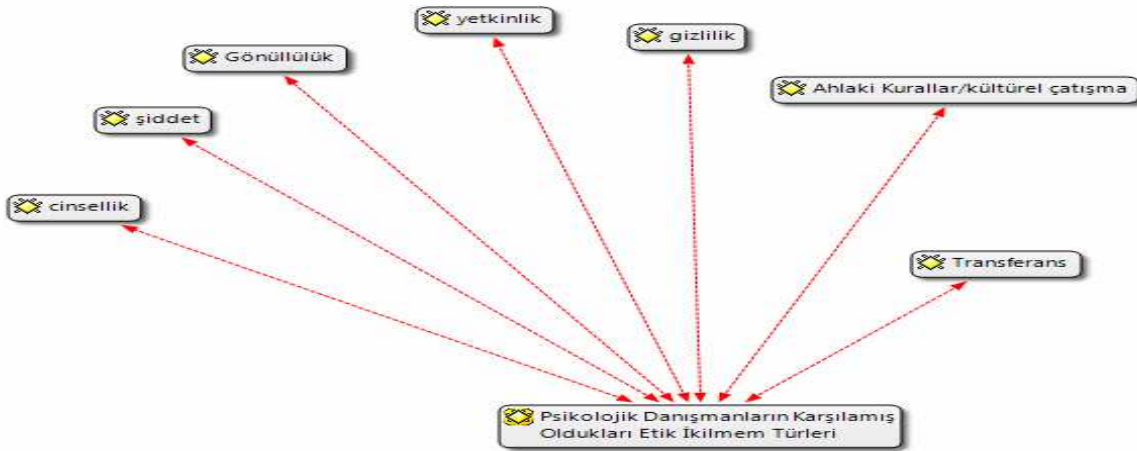
Kategori 2: Psikolojik Danışmanların Yaşamış Oldukları Etik İkilem Türlerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan psikolojik danışmandan yarısından fazlası (n= 27) gizlilik konusunda etik ikilem yaşadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan birinin gizlilikle ilgili görüşü (K12) "Çalıştığım yer bir belde. Öğrenciler ile görüşmeler yaptıktan sonra, öğrencinin branş öğretmenleri ya da zamanında sınıf öğretmenliğini yapmış öğretmen arkadaşlarımız görüşme içeriği ile ilgili bilgi almak istiyorlar. Bilgi verme-vermeme konusunda sıkıntı yaşıyorum." şeklindedir.

Bunların haricinden katılımcılar sırasıyla gönüllülük (n=10), cinsellik (n=12) ve yetkilik (n=10) konusunda da etik ikilemler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu konularla ilgili katılımcı K13 "Benim buradaki ilk yılım öncesinde 2 yıl ramda çalışmıştım. Orada testör olarak özel eğitim bölümünde çalışırken veli görüşmelerini kurula

taşımak ve öğrenci zeka testi sonuçlarını veli ve özel eğitim değerlendirme kurulu ile paylaşmak gerekir. Bazen gereçleri yadıyıp veli egosuna dönük iş yapmak zorunda kalıyorsunuz. Öğrenciyi uygun okula yerleştirme konusunda ülke gerçekleri ve olanaklara göre meslek etiğine uygun olmayan davranışlarda bulunuyorsunuz. Şuan çalıştım kurumda bazen aile bilgilerini paylaşmak gerekiyor idare ile. Gizlilik, gönüllülük gibi etik ilkeleri ister istemez saf dışı bırakmış oluyoruz” şeklinde görüş bildirirken diğer bir katılımcı ise (K26) Özel eğitim uzmanı olmadığım halde çalıştığım kurumda ve MEB ' de bizlere özel eğitim uzmanı gibi davranılıyor. Hatta sırf işimi yapamadığımdan müdür yardımcısı oldum. Bu konuda mesleki etik anlamında amiyane tabirle özel eğitimcilerin mesleki alanını ihlal ettiğimi düşünüyorum” diye ifade edilmiştir. Bunun dışında katılımcı K6 ise yetkinlikle ilgili olarak “Çalıştığım kurumda işim dışındaki bazı işleri üstlenebiliyorum ancak bu konuda kendi yeterliğimle alakalı olmadığı için sırf iki ilişkilerden dolayı yapmak durumunda kalabiliyorum” şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Ayrıca psikolojik danışmanlar diğer (transferans, ahlaki kurallar, şiddet) konularda (n=12) etik ikilem yaşadıkları yönünde görüşlerini bildirmişlerdir. Bu konuda katılımcılardan biri (K17) “Özellikle öğrencilerin özel hayatları (taciz, şiddet, vb.)ve riskli davranışları (alkol, sigara, karşı cinsle ilişkiler, vb.)ile ilgili konularda etik ikilemler yaşıyorum” şeklinde görüş bildirmiştir. Diğer bir katılımcı (K4) ise “Bulduğum bölgede oldukça dezavantajlı bir bölge olduğu için dayak ve şiddet konusunda ikilem yaşadığım durumlar oluyor.” diye ifade etmiştir.

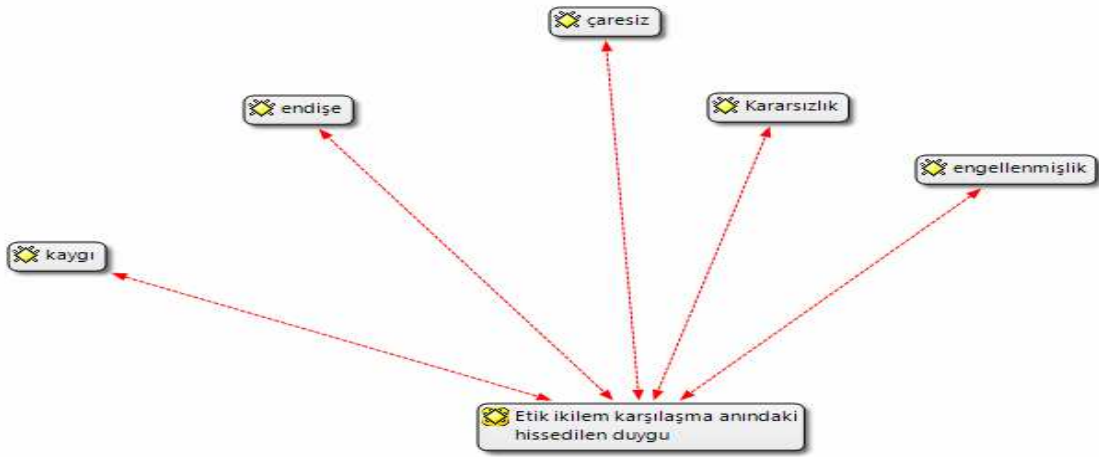
Şekil 1: Psikolojik Danışmanların Karşılaşmış Oldukları Etik İkilem Türleri

Kategori 3: Psikolojik Danışmanların Etik İkilemler Karşısındaki Tepkilerine İlişkin Bulgular

Bu kategori psikolojik danışmanların etik ikilemler karşısındaki duyguları, düşünceleri ve davranışları olmak üzere üç alt kategori altında değerlendirilerek sunulmuştur.

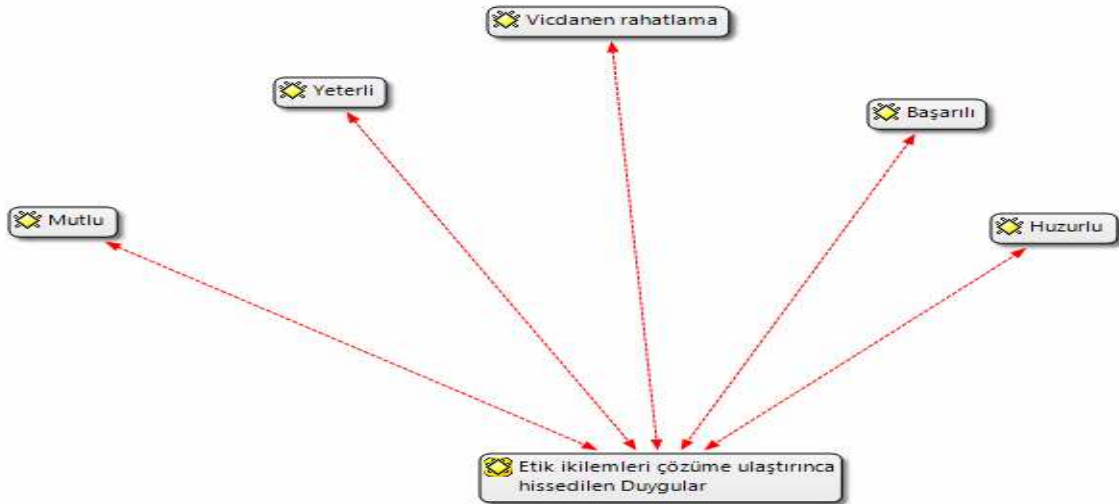
Psikolojik Danışmanların Etik İkilemler Karşısındaki Duyguları

Etik ikilemlerle karşılaşan psikolojik danışmanların en çok kararsızlık (n=20) ve kaygı (n=16) duygularını hissettikleri ortaya çıkmıştır. Katılımcı K2 bu konu ile ilgili olarak “Düşüncelerim fazlasıyla hızlanıyor. Ve derneğin hazırladığı etik ilkeler kitabı gözümün önüne geliyor ve kaygılanıyorum. Kendimi tutabilmek için hafızamı zorluyorum” şeklinde görüş bildirmiştir. Bunların dışında etik ikilemlerle karşılaşan psikolojik danışmanlar çaresizlik (n=14), engellenmiş (n=11) ve endişe (n=9) duygularını hissettiklerini söylemişlerdir. Bunlarla ilgili katılımcılarda biri (K14) “Etik ikilemlerle karşılaştığımda, çözüm bulmaya çalışan ama doğru çözümü bir türlü bulmakta zorlanan, çaresiz bir insan neleri hissediyorsa ben de onları hissediyorum” diye ifade ederken diğer bir katılımcı (K16) ise “Kötü hissediyorum. Alınacak kararların, yapılacak çalışmaların öğrencinin geleceğini olumsuz etkileyip etkilemeyeceğini düşünerek endişeleniyorum” şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca katılımcı K11 bu durum hakkında “Kararsızlık, çaresizlik, elim kolum bağlanmış gibi hissedebiliyorum.” diye görüşünü ifade etmiştir.

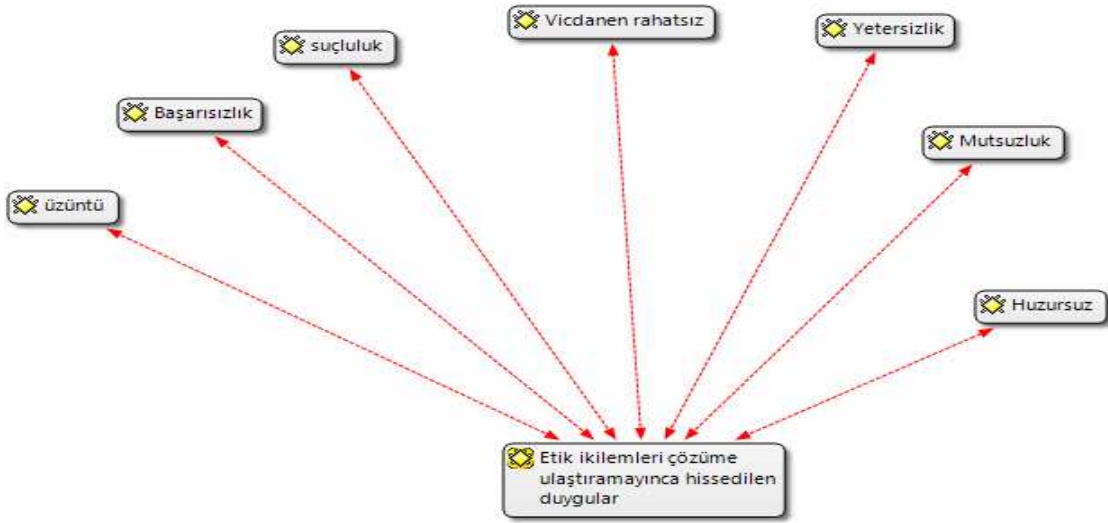
Şekil 2: Psikolojik Danışmanların Etik İkilemlerle İlk Karşılaşma Anındaki Hissetmiş Oldukları Duygular

Ayrıca etik ikilemlerle karşılaşmış bunları çözüme ulaştıran psikolojik danışmanların yarısına yakını kendilerini (n=17) vicdanen rahatlamış hissettikleri ortaya çıkmıştır. Katılımcı K4 bu durumla ilgili olarak "Misyonomumu yerine getirdiğimi düşünüyorum ve varlığımı anlamlı bulur müthiş bir rahatlama ve doyum sağlıyorum" şeklinde ifade etmiştir. Bunların dışında etik ikilemleri çözüme ulaştıran psikolojik danışmanların sırası ile başarılı (n=14), mutlu (n=13), yeterli (12) ve huzurlu (n=11) hissettikleri belirlenmiştir. Bu konu ile ilgili katılımcı görüşlerine örnek olarak K36 "doğru şekilde yardım edebildiğim için mutlu olurum ve bu durum beni sevindirir" diye ifade ederken diğer bir katılımcının (K3) görüşü ise "Mesleki yeterliliğimin iyi olduğunu düşünüyorum. Kendime aferin diyorum. Mutlu oluyorum, kendime olan güvenim artıyor ve yola devam diyorum" şeklindedir.

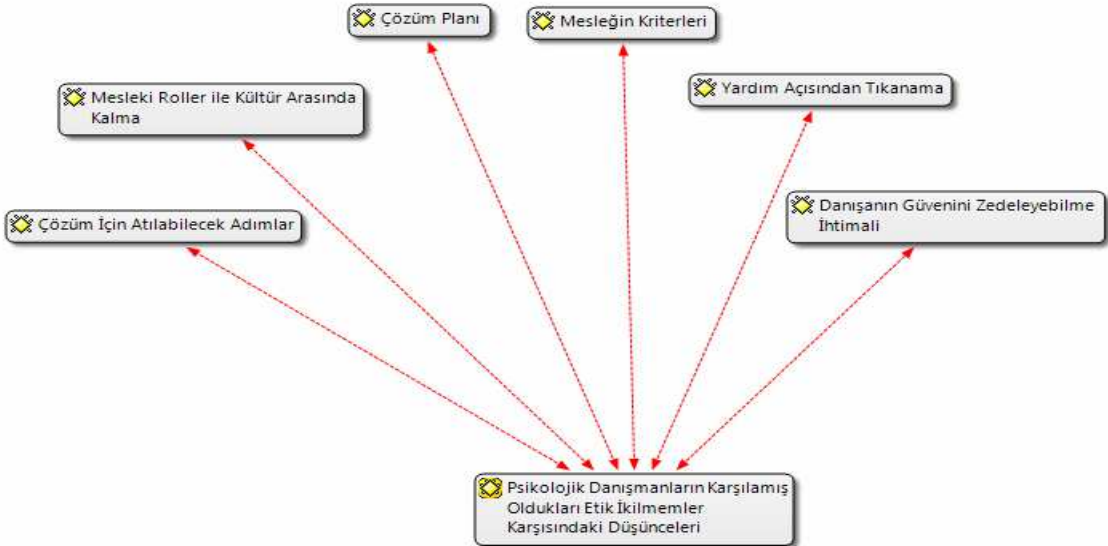
Şekil 3: Karşılaşmış Oldukları Etik İkilemleri Çözüme Kavuşturan Psikolojik Danışmanların Hissettikleri Duygular

Diğer açıdan karşılaştıkları etik ikilemleri çözüme kavuşturamayan psikolojik danışmanların yetersizlik (n=15), huzursuzluk (n=14), üzüntü (n=13), vicdanen rahatsızlık ve mutsuzluk (n=11), başarısızlık (n=9) ve suçluluk (n=2) duygularını hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu konu ile ilgili bazı katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir. Katılımcı K1 bu durumla ilgili olarak "Çözüme kavuşturamadığım bir konu olduğu için yetersiz olduğumu düşünürüm ve vicdanen rahatsızlık duyarım" diye ifade etmiştir. Katılımcılardan biri (K3) "Mesleki yeterliliğimi kendi kendime tartışıyorum, meslekte yeterli bilgiye sahip olmadığım için uygun müdahaleyi yapamadığım için üzülürüm" şeklinde görüş bildirirken konu ile ilgili olarak diğer bir katılımcı olan K28 ise "Kafa karışıklığı, yetersizlik, neden yapamadığımı sorgulayan huzursuz biri" olarak ifade etmiştir.

Şekil 4: Karşılaşmış Oldukları Etik İkilimleri Çözüme Kavuşturamayan Psikolojik Danışmanların Hissettikleri Duygular
Psikolojik Danışmanların Etik İkilimler Karşısındaki Düşünceleri

Etik ikilemlerle karşılaşan psikolojik danışmanların yarısına yakınının (n=19) çözüm planı ile ilgili düşünceler geliştirdikleri ortaya çıkmıştır. Bu konu ile ilgili katılımcı K5 "Her iki tarafı da zor durumda bırakmadan nasıl baş edeceğimi düşünüyorum" diye ifade ederken diğer bir katılımcı (K36) "bir an önce harekete geçmem gerektiğini düşünüyorum, zaman kaybetmemeliyim" şeklinde görüş bildirmiştir. Ayrıca katılımcıların bir kısmının (n=16) mesleği kriterlerini düşündüklerini bir kısmının (n=14) ise çözüm için atabilecekleri doğru adımların neler olabileceği konusunda düşünceler geliştirdikleri görülmüştür. Bunların dışında etik ikilemlerle karşılaşan psikolojik danışmanların sırasıyla yardım açısından tıkanıklık yaşayabileceğini (n=7), mesleki roller ile kültürel yapının arasında kalabileceğini (n=16), danışanın güvenini zedeleyebilme ihtimalini (n=9) ile etik ihlal yapabileceği tehlikesi konularında düşüncelerinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu konu ile ilgili katılımcı K8'in ifadesi "Böyle ikilemlerle karşılaştığımda en doğru olan neyse onu yapmaya çalışıyorum" şeklinde iken diğer bir katılımcı (K6) "Toplumumuzun hala şiddeti normal görmesi ve bunu küçümsemesi bana atacağım bazı adımlarda engelleyici olabileceğini düşünüyorum" diye ifade etmiştir. K12 ise "Gizlilik esastır, cümlesi aklıma geliyor. Okul ortamında öğretmen gibi değil psikolojik danışman gibi davranmanın işimi kolaylaştıracağını düşünüyorum" şeklinde ifade etmiştir.

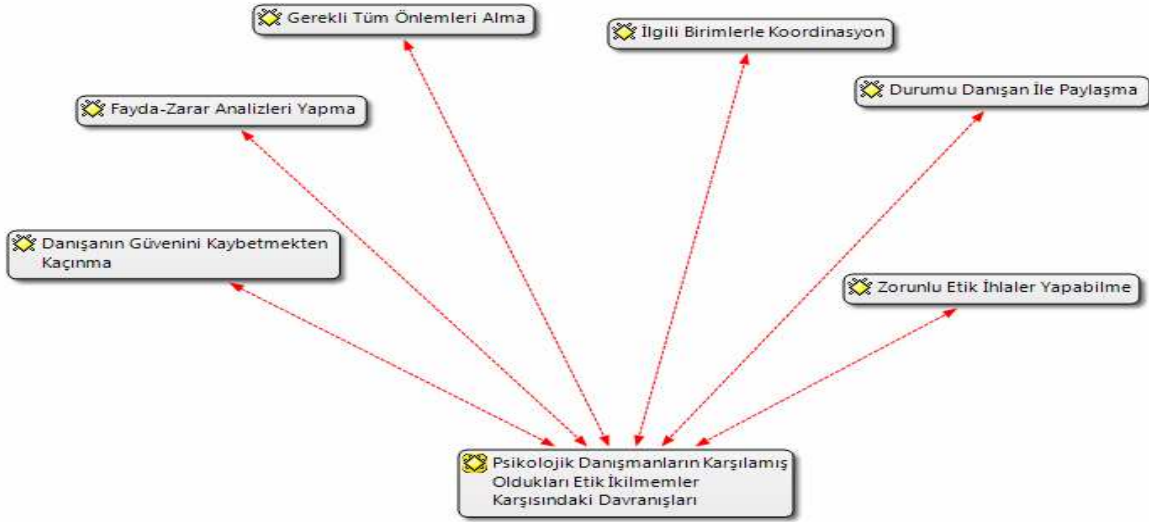

Şekil 5: Psikolojik Danışmanların Karşılaşmış Oldukları Etik İkilimler Karşısındaki Düşünceleri

Psikolojik Danışmanların Etik İkilimler Karşısındaki Davranışları

Etik ikilemlerle karşılaşan psikolojik danışmanların yarısından fazlasının (n=28) ilgili birimlerle koordinasyon sağlamaya çalıştıkları ve diğer bir kısmının (n=21) ise gerekli tüm önlemleri almaya çalıştıkları ortaya çıkmıştır. Bu konuyla ilgili olarak bir katılımcı (K1) "Toplumun kuralları çerçevesinde hareket etmekte zorlanıyorum. Bir psikolojik danışman olarak soğuk kanlı davranmaya çalışıyorum. Duygularımı kontrol altına çalışarak danışana en az zarar verecek şekilde karar vermeye çalışıyorum" diye ifade ederken diğer bir katılımcının (K34) ifadesi ise "Bir kız öğrencime ailesinin zorla hürsüzlük yaptırıldığını öğrendiğimde ne yapacağımı bilemedim.

Öncelikli olarak işin hukuki boyutunu araştırdım. Emin olmadığım için meslektaşlarıma danıştım ancak onlardan aldığım cevaplar da beni tatmin etmeyince güvendiğim bir akademisyene danıştım" şeklindedir. K3 ise "Elimden gelen ne varsa yapmaya çalışıyorum. Örneğin daha önce çalıştığım ilde öğrencilerimden bazıları esrar kullanıyorlardı. Okul idaresiyle paylaştım. Emniyete gittim" demiştir. Bunların haricinde etik ikilemlerle karşılaşan psikolojik danışmanların sırasıyla durumun fayda zarar analizini yaptıkları (n=13), danışanın güvenini zedeleyecek davranışlardan uzak durmaya çalıştıkları (n=11), durumun ciddiyetine göre bazı etik ihlaller yapabilecekleri (gizliliğin bozulması gibi) (n=9), ve içinde bulunan durumu danışana anlatabilecekleri (n=2) şeklinde davranışlarda buldukları belirlenmiştir. Bu kategorilerle ilgili K7 ise "Bazı durumlarda öğrencilerin anlattığı ailevi sorunları onlar istemese de anne-babalarına iletme ve konu ile görüşmek zorunda kalıyorum(zorunlu etik ihlaller)" ifade ederken, K12 ise bu konuyla ilgili olarak "Örneğin görevlendirme gittiğim bir okulda intihar etmeyi düşündüğünü söyleyen bir öğrenci vardı. Sınıf öğretmeni, arkadaşları ve kendisi ile yaptığım görüşmeler sonrasında bu düşüncesinin gerçekçi olmadığını fark ettim. Ancak kendisine yasal sorumluluklarımı hatırlattım ve sözleşme imzalatım. Sözleşmenin aksi bir durumda okul idaresine bildireceğimi de belirttim(danışana içinde bulunan durumu anlatma)." diye ifade etmiştir. Ayrıca diğer bir katılımcı olan K2 "Konuşmalarına dikkat ediyorum, sabrederek teorik bilgileri pratiğe aktarıyorum. Kesin ve yargılayıcı değil içerik ve duygu yansıtmalara başvuruyorum (danışanın güvenini zedelemekten kaçınma)" diye ifade etmiştir.

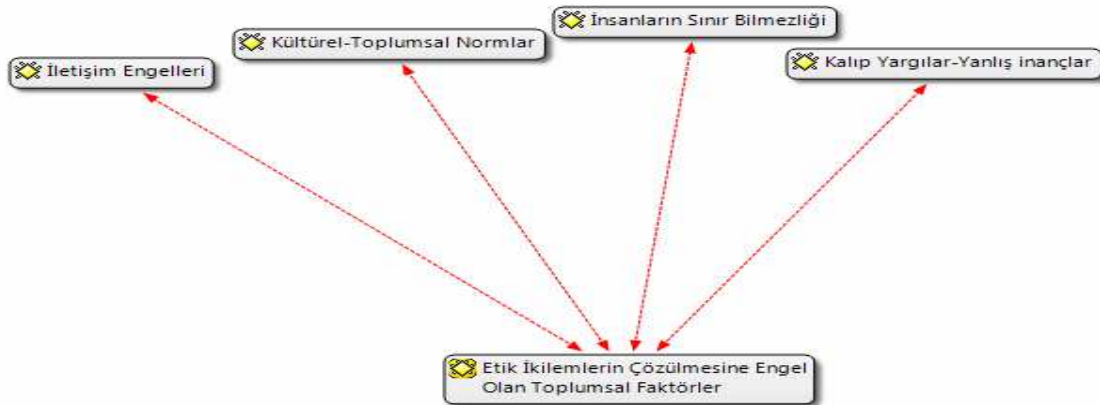

Şekil 6: Psikolojik Danışmanların Karşılaşmış Oldukları Etik İkilemler Karşısındaki Davranışları
Kategori 4: Etik İkilemlerin Çözümüne Engel Olan Faktörlere İlişkin Bulgular

Bu kategori toplumsal-sosyokültürel, bireysel ve çalışma hayatı ile ilgili faktörlerin olmak üzere üç alt kategori altında sunulmuştur.

Etik İkilemlerin Çözülmesine Engel Olan Toplumsal-Sosyokültürel Faktörler

Psikolojik danışmanlar kültürel-toplumsal normları (n=14), insanların sınır bilmezliğinin (n=9), iletişim engellerinin (n=5) ve kalıp yargıların-yanlış inançların (n=2) etik ikilemlerin çözümünde engel olan toplumsal faktörler olduğunu ifade etmişlerdir. Bu tema ile ilgili örnek katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir. Bu konuyla ilgili bir katılımcı (K1) "Bazı toplumsal yasakların, ayıplanma, kabul görmeme gibi endişelerin olduğu bir yerde gizliliğin bozulması gerekliliği pek de mümkün olmuyor" şeklinde görüş bildirirken, K9 ise "İnsanların sınırlarını iyi çizememiş olması her şeye herkesin vakıf olmak istemesi" diye ifade etmiştir.

Şekil 7: Etik İkilemlerin Çözülmesine Engel Olan Toplumsal-Sosyokültürel Faktörler

Etik İkilemlerin Çözülmesine Engel Olan Bireysel Faktörler

Psikolojik danışmanlar bilgi eksikliğinin (n=9), eğitim yetersizliğinin (n=6) ve deneyimsizliğin (n=6) etik ikilemlerin çözümünde engel olan bireysel faktörler olduğu belirlenmiştir. Bu tema ile ilgili örnek katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir. K14 bu konuda “*Bunun çok değişik sebepleri olmakla birlikte, bence en önemeli sebep, mesleğimizde çok iyi uzman olmamız diye düşünüyorum*” demiştir. Diğer bir katılımcı (K23) ise “*Mesleki anlamda yeterli psikolojik danışma uygulaması tecrübesine sahip olmamış olmam. Bazı durumlarda başıma bir sıkıntı gelebilir endişesi. Mesleğimin hukuki boyutlarını çok iyi bilmemem*” şeklinde görüş bildirmiştir.

Şekil 8: Etik İkilemlerin Çözülmesine Engel Olan Bireysel Faktörler

Etik İkilemlerin Çözülmesine Engel Olan Çalışma Hayatı İle İlgili Faktörler

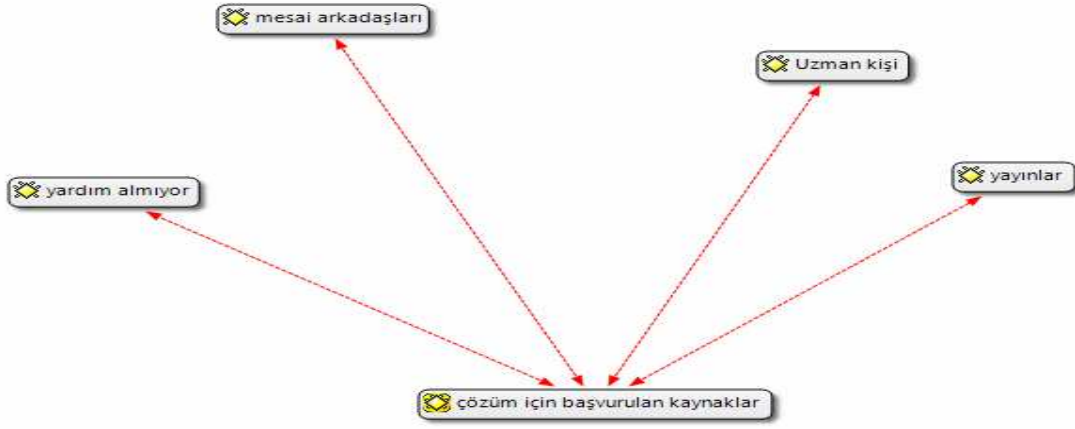
Psikolojik danışmanlar mesleğin sınırlarının net olmayışının (çalışma hayatı, yönetmelikler ve sistemsel açıdan) (n=10), çalışma arkadaşlarının (n=6) ve çalışılan kurumun (n=6) etik ikilemlerin çözümünde engel olan çalışma hayatı ile ilgili faktörler olduğu söylemişlerdir. Bir katılımcı (K18) “*Yönetmeliklerin net olmaması. Çalışma sınırlarımızın kapsamlarımızın belirgin net olmamasıdır. Ve günah keçisi olmamız. Kendimizi güvencede hissetmememiz*” şeklinde görüş bildirirken diğer bir katılımcı (K24) ise “*Okullarda psikolojik danışmanlık mesleğine gerekli önemin verilmemesi ve psikolojik danışmanlık ve rehberliğin tam anlamıyla bilinmemesi diyebilirim*” şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca bu konuda K3 “*Okul yönetiminin olumsuz tutumları, diğer kurumların üzerlerine düşen görevleri yerine getirmemeleri, çalışma arkadaşlarının öğrenci ile bilgileri paylaşma konusundaki diretmeleri bizi sıkıntıya sokuyor*” demiştir.

Şekil 9: Etik İkilemlerin Çözülmesine Engel Olan Çalışma Hayatı ile İlgili Faktörler

Kategori 5: Etik İkilemlerin Çözülmesinde Yardım Alınan Kaynaklara İlişkin Bulgular

Psikolojik danışmanların yarısı (n=20) etik ikilemlerini çözerken meslektaşlarından yardım aldıkları belirlenmiştir. Bunun haricinde psikolojik danışmanlar etik ikilemlerini çözerken ilgili yayınlardan (n=17) ve uzmanlardan (n=16) yardım altıklarını belirtmişlerdir. Diğer bazı açıdan psikolojik danışmanlar (n=2) bu konuda yardım almadıklarını ifade etmişlerdir. Bu tema ile ilgili katılımcı ifadelerine aşağıda yer verilmiştir. K5 bu konuda “*Üniversite hocalarıma, meslektaşlarıma danışıyorum. ACA etik kurallar kitabına başvuruyorum*” diye ifade ederken diğer bir katılımcı (K36) “*Genelde ilk başta kitap ve makalelere bakıyorum. Daha sonra hem çevremde bulunan uzman kişilerin daha önceki çalışmalarını öğreniyorum hem de internetten araştırıyorum*” şeklinde görüş bildirmiştir. Başka bir katılımcı (K2) ise “*Kimseye başvuruyorum çünkü eğitimim bu konuda yeterli*” diye görüş bildirmiştir.

Şekil 10: Etik İkilemlerin Çözümlemesinde Yardım Alınan Kaynaklar

Kategori 6: Etik İkilemlerin Psikolojik Danışmanların Mesleki Yeterlik Algılarına Etkisine İlişkin Bulgular

Bu kategori daha anlaşılır olması için psikolojik danışmanların mesleki yeterlik algılarının karşılaştıkları etik ikilemleri çözüme ulaştırıp ulaştıramamalarına göre iki farklı alt kategori içerisinde değerlendirilerek sunulmuştur.

Etik İkilemlerin Çözüme Ulaştırılmasının Psikolojik Danışmanların Mesleki Yeterlik Algılarına Etkisi

Psikolojik danışmanların çoğu (n=36) karşılaştıkları etik ikilemleri çözüme ulaştırmalarının mesleki yeterlik algısını olumlu etkilediğini ve kendilerini mesleki açıdan daha yeterli hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu konu ile ilgili katılımcılardan biri (K5) "Kendimi yeterli hissedirim. Yıllar içinde yaşadığımız deneyimler size nerde ne kadar ve nasıl davranacağımızı öğretiyor" demiştir. Başka bir katılımcı (18) ise "Etik ikilemleri çözüme kavuşturduğumda rahatlık güven ve yeterlik duygusunu hissediyorum" şeklinde ifade etmiştir.

Etik İkilemlerin Çözüme Ulaştırılmamasının Psikolojik Danışmanların Mesleki Yeterlik Algılarına Etkisi

Psikolojik danışmanların yarısına yakını (n=18) etik ikilemleri çözüme ulaştıramadığı zaman mesleki açıdan kendilerini yetersiz hissettiklerini (uyum azaltan etki) ifade etmişlerdir. Konu ile ilgili olarak K1 "Çözüme ulaştıramadığım zaman mesleki olarak yeterli olamadığımı, çünkü yardımcı olamadığımı düşünüyorum" diye ifade ederken diğer bir katılımcı (K14) "Bazen kendi kendime "acaba ben bu konularda yetersiz miyim? diye kendimi sorgulamama sebep veriyor" şeklinde görüş bildirmiştir.

Bunların haricinde etik ikilemi çözüme ulaştıramayan psikolojik danışmanların bir kısmı (n=11) mesleki açıdan yetersizliğe düşmek yerine bu yaşantıların kendilerini geliştirme ve eksik yönlerini sorulama fırsatı verdiğini (uyum arttıran etki) ifade etmişlerdir. Bu konu ile ilgili katılımcılardan biri (K17) "İkilemler hangi boyutta olursa olsun kendimi sorgulamama, bu konuda yeterli miyim sorusunu sormama neden olur ve ciddi durumlarda mutlaka meslektaşlarıma danışma yoluna giderim bu konuda da asla bunu yetersizlikten yaptığımı hissetmiyorum aksine insana yönelik bir meslek yapıyorsanız alacağımız her karar büyük önem arz etmekte bu nedenle farklı görüşlere açık olmak ve durumun aciliyeti yoksa ani karar vermektense çekinmeyi tercih ederim" demiştir. Başka bir katılımcı ise (K36) "Bu konularla karşılaştıkça çözüm odaklı kaynaklara daha fazla ihtiyacım olduğunu görüyorum ve ilgili konular daha fazla dikkatimi çekiyor ve daha fazla yoğunlaşıyorum" diye ifade etmiştir. Bu konu ile ilgili K8 ise "Bireysel ve kültürel duyarlılık söz konusu olduğunda ikilemler yaşadığım oluyor ve yeterlilik konusunda kendi kendimi sınırladığımı düşünüyorum. Mesela köyden gelen bir veliyle şehirde yaşayan memur bir veliye aynı derecede kabul edici ve sorumlu olduğum konusunda kendi kendime ikileme düşünüyorum ve bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlı ve saygılı olma konusunda çok yeterli olmadığımı ve geliştirmem gerektiğini düşünüyorum" şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Bir kısım katılımcı (n=8) ise etik ikilemleri çözüme ulaştıramamanın mesleki yeterlik alguları üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını söylemişlerdir. Bu konu ile ilgili katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir. Katılımcılardan biri (K12) konu ile ilgili olarak "Yeterlik algım üzerinde herhangi bir olumsuz etkisi olmadı" diye ifade ederken diğer bir katılımcı (K21) ise "Fazla etkilememektedir. Duygularla değil yapılması gerekenlerle hareket ediyorum. Yolumuzu yasalara dayadığımızda ikilemde kalmıyoruz" demiştir.

4. Tartışma ve Yorum

Araştırmanın bulgularına göre katılımcılardan 26'sı mesleki etikle ilgili bir eğitim almışken, 14 bu konuda hiçbir eğitim almadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Danışmanlardan mesleki etik konusunda eğitim alanlardan bir kısmı bu eğitimi üniversitede ayrı bir ders olarak bir kısmı ise diğer derslere giydirilmiş olarak aldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu duruma üniversitelerde uygulanan psikolojik danışmanlık eğitim programlarının farklılaşmasının neden olduğu düşünülebilir (Doğan, 2000). Ayrıca etik ikilemlerle ilgili

beceri eğitimlerinin bir ihtiyaç olduğunu, bu eğitimlerin danışmanların etik ikilem çözme yeterliklerini olumlu yönde desteklediğini rapor eden çalışmalar bulunmaktadır (Garcia ve ark., 1999; Kortkut, Müderrisoğlu ve Tanık, 2007; Schoepke, 2012; Warren ve ark., 2014; West, 2002). Araştırmanın diğer bir bulgusuna göre psikolojik danışmanlar en çok gizlilik konusunda etik ikilem yaşamaktadır. Bu sonuç alanyazındaki yapılan çalışmalarla uyum göstermektedir (Cappuzi; 2002; Erdur-Baker ve Çetinkaya, 2007; Kolay-Akfert, 2012; Nacy, 2006; Siviş-Çetinkaya, 2015; Warren ve ark., 2014). Danışmanlar mesleklerinin doğası gereği danışanın paylaştığı her bilgiyi saklama yükümlülüğü bulunmaktadır. Diğer açıdan psikolojik danışmanlar, danışan-danışman arasındaki güven ilişkisinin temelinde gizlilik esasının olduğunu fakında olduklarından dolayı (ASCA, 2010, PDR-DER, 2007) en çok gizlilik konusunda ikileme düştükleri söylenebilir. Psikolojik danışmanların gizlilikten sonra en çok yaşadıkları etik ikilemler ise yetkinlik, gönüllülük ve cinsellik konularında olmuştur.

Araştırmadan elde edilen diğer bir bilgiye göre psikolojik danışmanlar etik ikilemler karşısında çaresizlik, engellenmişlik, kararsızlık, kaygı ve endişe-telaş gibi olumsuz duygu durumlarını yaşadıkları görülmektedir. Etik ikilem sırasında psikolojik danışman iki veya daha fazla çatışma durumunda seçim yapmak zorunda kaldıklarından dolayı (Peter ve Corvet, 1986) bu şekilde olumsuz duygular hissettikleri söylenebilir. Alanyazında doğrudan bu konuyla ilgili çalışma bulunmamasına karşın, psikolojik danışmanların danışana uygun şekilde yardım edip edememe konusunda ve danışma süreçleriyle ilgili kendi performanslarına yönelik geliştirdikleri düşüncelerden dolayı kaygılandıklarını rapor eden çalışmalar bulunmaktadır (Hiebert ve ark., 1998; Özyürek, 2009; Whiston ve Cokeri, 2000) . Nitekim etik ikilemleri çözme becerileri de danışmanlık mesleğinin becerileri kapsamında olduğundan, etik ikilemlerle karşılaşan psikolojik danışmanın bu durumu doğru bir şekilde yönetim yönetemeyeceğine ilişkin düşünceler geliştirerek etik ikilemler karşısında olumsuz duygular hissettikleri söylenebilir. Diğer açıdan araştırmada etik ikilemleri çözüme ulaştıran psikolojik danışmanların kendilerini mutlu, yeterli, vicdanen rahatlamış, huzurlu ve başarılı hissederken; etik ikilemlerini çözüme ulaştıramayan danışmaların tam tersi duyguları (yetersiz, mutsuz, başarısız vb.) hissettikleri belirlenmiştir. Bu sonuç psikolojik danışmanların etik ikilemleri doğru şekilde çözüme ulaştırılması gereken önemli mesleki yaşantılar olarak gördükleri savunulabilir.

Araştırmadan elde edilen diğer bir bulguya göre etik ikilemlerle karşılaşan psikolojik danışmanların yardım noktasında tıkanıp, mesleki roller ile kültürel normlar ve etik ilkeler arasında kaldığı ve etik ihlaller yapabilme tehlikesi konularında düşünceler geliştirdikleri görülmüştür. Bu durum psikolojik danışmanların etik ikilemleri çözebilme konusunda kendilerini yetkin hissetmemelerinden kaynaklanabilir (Kolay-Akfert, 2012). Psikolojik danışmanların etik ikilemleri çözüm süreçleri ile ilgili olarak ise çözümün neler olabileceği, danışanın güvenini kaybetme tehlikesi, çözüm için doğru adımların neler olması gerektiği üzerine düşünceleri geliştirdikleri görülmüştür. Bu sonuçlardan hareketle etik ikilem yaşadığını fark eden psikolojik danışmanların etik ikilemlerin çözümlerine yönelik alternatif yollar geliştirmeye çalıştığı ve süreci en doğru şekilde tamamlamayı hedefledikleri söylenebilir. Alanyazındaki çalışmalar bu görüşü destekler niteliktedir (Erdur-Barker ve Cetinkaya, 2007; Welfel, 2006). Çalışmada psikolojik danışmanların etik ikilemler karşısında mesleğin kriterlerini göz önüne alma, gerekli analizleri yapma ve ilgili birimlerle koordinasyon sağlama gibi davranışlar geliştirdikleri belirlenmiştir. Ayrıca danışanın güveni zedeleyecek davranışları yapmaktan kaçındıkları ve danışma sürecini danışana en az zarar verecek şekilde devam ettirmeye çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç mesleki yeterlikler ve etik kurallar açısından beklenen bir sonuçtur (ASCA; 2010, Knapp ve Vandecreek, 2010 TÜRK-PDRDER; 2011). Bu sonuçların, Bond'un (2010) etik problemleri çözme modelindeki aşamalarla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Yapılan çalışmada kültürel yapının, çalışılan kurumun, eğitim yetersizliğinin, bilgi eksikliğinin, insanların sınır bilmezliğinin, mesleğin sınırlarının esnek oluşunun, deneyimsizliğin, iletişim engellerinin, çalışma arkadaşlarının etik ikilemlerin çözüme ulaştırılmasında psikolojik danışmanlara engel teşkil eden faktörler olduğu görülmüştür. Diğer açıdan psikolojik danışmanlar mesleklerinin toplum tarafından tam olarak anlaşılmadığını ve toplumun bazı durumlarda mesleğin gerektiği şekilde davranmaya engel olabildiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca etik ikilem konusunda almış oldukları eğitimlerin yetersizliği, bu konudaki bilgilerinin ve deneyimlerinin az olması psikolojik danışmanların karşılaşmış oldukları etik ikilemleri çözüme ulaştırmalarında çeşitli zorluklara neden olduğu görülmüştür. Ayrıca birlikte çalışılan mesai arkadaşlarının ve diğer insanların gizliliğin korunması gereken konularda danışanla ilgili bilgileri istemeleri ve bu konudaki ısrarları psikolojik danışmanların etik ikilemlerini çözüme ulaştırmaları konusunda sıkıntılara neden olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuç ile ilgili alan yazındaki sayıdaki araştırmanın sonuçları ile paralellik göstermektedir (Lazovsky, 2008; Linday ve Clarkson, 1999; Kolay-Akfert, 2015; Nazlı, 2007). Araştırmanın diğer bir sonucuna göre psikolojik danışmanlar etik ikilemlerin çözümü sırasında en çok alan uzmanlarından meslektaşlarından ve ilgili yayınlardan faydalandıkları belirlenmiştir. Alanyazındaki kuramsal bilgiler ve yapılmış olan çalışmlar bu sonucu destekler niteliktedir (ASCA, 2010; Ergene, 2004; TÜRK-PDRDER, 2011; Özçetin ve Yalçın, 2015; Knapp ve Vandecreek, 2010). Çalışmada

psikolojik danışmanların karşılaştıkları etik ikilemleri çözüme ulaştırdıklarında kendilerini mesleki olarak yeterli algıladıklarını sonucuna ulaşılmışken öte yandan karşılaştıkları etik ikilemleri çözüme ulaştıramayan psikolojik danışmanların kaygılandıkları ve mesleki açıdan kendilerini yetersiz hissettikleri görülmüştür. Buradan hareketle psikolojik danışmanların karşılaştıkları etik ikilemleri çözüme ulaştırıp ulaştırmamaları mesleki yeterlik algıları üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Diğer açıdan psikolojik danışmanların karşılaştıkları etik ikilemler karşısında çözüm bulamayarak mesleki açıdan yetersizlik hissetmelerinde, etik ikilemlerin çözümüne yönelik eğitimleri ile bu konudaki bilgilerinin yetersiz olmasının etkili olduğu savunulabilir. Bu sonuç psikolojik danışmanların mesleki yeterlikleri ile ilgili yapılan çalışmaların sonuçları ile paralellik göstermektedir (Erkan, 2011; Gündüz ve Çelikkaleli, 2009; Larussi ve ark., 2015; Mullen ve ark., 2015; Yam, 2014).

5. Öneriler

Bu çalışma nitel desende tasarlanmış bir çalışmadır. Araştırmanın sonuçları nitel araştırma deseninin sınırlıkları göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Araştırma yarı yapılandırılmış açık uçlu anket kullanılarak 40 kişiden toplanan veriler ile yapılmıştır. Bundan sonra yapılacak olan çalışmalarda daha fazla kişiye ulaşılarak farklı desende araştırma yöntemleri kullanılarak bu çalışmadaki değişkenler tekrar incelenebilir. Çalışmada psikolojik danışmanların etik ikilemler konusunda deneyimsiz oldukları ve bu konuda bilgi eksikliklerinin olduğu görülmüştür. İleride yapılacak olan çalışmalarda etik ikilem çözme becerileri eğitimlerinin psikolojik danışmanların mesleki etik ilgili yeterlikleri üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmalar gerçekleştirilebilir. Ayrıca alanda çalışan psikolojik danışmanların mesleki etik konusundaki eksikliklerini giderecek sürekli eğitim çalışmalarını konu alan araştırmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bunların haricinde psikolojik danışmanların mesleki etik yeterliklerinin düzeylerini tespit edebilecek ölçek geliştirme çalışmaları yapılabilir.

Araştırmanın sonuçlarına göre toplumsal faktörler ile çalışma hayatı ile ilgili faktörlerin psikolojik danışmanların etik ikilemleri çözüme ulaştırmalarının önünde engel teşkil ettiği görülmüştür. Bu nedenle kurumların, toplumun, çalışma arkadaşlarının ve diğer engel teşkil eden üçüncü kişi ve kurumların psikolojik danışmanlık mesleği ile ilgili görüşlerinin değerlendirildiği çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sayede toplumun psikolojik danışmanlık mesleğine nasıl baktığı tespit edilerek var olan ön yargıların ve mesleki ile ilgili yanlış bilgilerin düzeltilmesine olanak sağlayabilir. Diğer açıdan üniversiteden üniversiteye değişen ders programları mezun olacak olan ve alanda çalışan psikolojik danışmanların farklı düzeylerde mesleki etik yeterliklerine sahip olmalarına neden olabilmektedir. Bu nedenle danışmanlık eğitimlerin standartlaştırılması, mesleki etik ile ilgili ders ve uygulamaların sayının artırılmasının psikolojik danışmanların mesleki etik yeterliklerine olumlu katkılar sağlayacağından bu konuda yeni ders programları ve eğitim politikaları düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- ALTINKURT, Yahya ve YILMAZ, Kürşat (2011). "Öğretmen Adaylarının Öğretmenlerin Mesleki Etik Dışı Davranışlar ile İlgili Görüşleri" *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(22), 113-128.
- American School Counselor Association, Code of Ethics, 2010.
- BALCI, Ali. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- BODENHORN, Nancy (2006). "Exploratory Study of Common and Challenging Ethical Dilemmas Experienced by Professional School Counselors", *Professional School Counseling*, 10(2), 195-202.
- BOND, Tim. (2010). "Standart and Ethics for Counseling in Action" 3rd end. London.
- BÖKE, Kaan. (Ed.). (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (3.bs.), İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, KILIÇ-ÇAKMAK, Ebru, AKGÜN, Özcan E., KARADENİZ, Şirin ve DEMİREL, Funda (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (11. b.s.), Ankara. Pegem Akademi Yayıncılık.
- CAPUZZI, David (2002). "Legal and Ethical Challenges in Counseling Suicidal Students" *Professional School Counseling*, 6 (1), 36-46.
- COHEN, Luis, MANION, Lawrence, & MORRISON, Keith (2013). *Research Methods in Education*, ABD: Routledge.
- CİVANER, Murat, SARIKAYA, Özlem ve BALCIOĞLU, Harun (2009). "Uzmanlık Eğitiminde Tıp Etiği", *Anadolu Kardiyoloji Dergisi*, 9, 132-138.
- COREY, Gerald (2008). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları* (T. Ergene, çev.), Ankara: Mentis Yayıncılık
- COTTONE, R. Rocce ve TARVYDAS, Villa M. (2007). *Counseling ethics and decision making*. Pearson/Merrill Prentice Hall.
- CRESPI, Tony D. (2009). "Group Counseling İn The Sholls: Legal, Ehhical ve Treatment İssues İn School Practike", *Psychology and Sholls*, 46(3), 273-280.
- Daniluk, Judithe C. ve Haverkamp, Beth E. (1993). "Ethical İssues İn Counseling Adult Survivors of İncest", *Journal of Counseling & Development*, 72(1), 16-22.
- DEMİRDÖVEN, İ. H. (2011). "Meslek Etiklerindeki Sorunların Kaynağı Üzerine: Kaygı." *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 16, 47-52.
- ERGENE, Tuncay (2004). "Psikolojik Danışmada Etik İkilemler: Etik Karar Verme Süreci", *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 15, 49-55.
- ERDUR-BARKER, Özgür ve ÇETİNKAYA, Ersin (2007). *Etik: Davranışta Kırılma Noktası*. R. Özyürek, F. K. Owen ve D. W. Owen (Ed). *Gelişen Psikolojik Danışma ve Rehberlik: Meslekleşme Sürecindeki İlerlemele*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Erkan, Zeynep (2011). *Okul Psikolojik Danışmanı Öz-Yeterliğini Yordamada Eğitim Yaşantılarına İlişkin Memnuniyetin Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- FITTING, Melinda D. (1986). "Ethical Dilemmas İn Counseling Elderly Adults", *Journal of Counseling & Development*, 64(5), 325-327.
- FOSTER, Durwin ve Black, Timothy G. (2007). "An İntegral Approach to Counseling Ethics", *Counseling and Values*, 51(3), 221-234.

- GARCIA, Jorge G., FROEHLICH, Robert J., CARTWRIGHT, Brenda, LETIECQ, David, FORROSTER, Linda E. ve MUELLER, Ralph O. (1999). "Ethical Dilemmas Related to Counseling Clients Living With HIV/AIDS", *Rehabilitation counseling bulletin*, 43(1), 41-50.
- GILBERT, Steven P. (1992). "Severe Psychopathology in University and College Counseling Centers". *Journal of Counseling & development*, 70, 695.
- GÜMÜŞ, Aynur E. ve GÜMÜŞ, Mustafa A. (2010). *Psikolojik Danışmada Etik ve Hukuk*, İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- GÜLTEKİN, Ahmet. (2006). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerini İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- GÜNDÜZ, Bülent ve ÇELİKKALELİ, Öner (2009). "Okul Psikolojik Danışmanlarında Mesleki Yetkinlik İnancı", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 1-16.
- HAYMAN, Peter M. ve CORVET, Joy A. (1986). "Ethical Dilemmas in College Counseling Centers." *Journal of Counseling & Development*, 64, 318-320.
- ISSACS, Madelyn L. ve STONE, Carolyn (1999). "School Counselors and Confidentiality: Factors Affecting Professional Choices", *Professional School Counseling*, 2, 258-266.
- KOLAY-AKFERT, Serpil (2012). "Ethical Dilemmas Experienced by Psychological Counsellors Working at Different Institutions and Their Attitudes and Behaviours as a Response to These Dilemmas", *Educational Sciences. Theory and Practice*, 12(3), 1806-1812.
- KORKUT-OWEN, Fidan ve OWEN, D. W. (2008). "Okul Psikolojik Danışmanlarının Rol ve İşlevleri: Yöneticiler ve Psikolojik Danışmanların Görüşleri". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41 (1), 207-221.
- KOOCHER, Gerald P. ve KEITH-SPIEGEL, Patricia (1998). *Ethics in Psychology: Professional Standards and Cases*, New York: Oxford University Press.
- KORKUT, Yeşim, MÜDERRİSOĞLU, Serra. ve TANIK, Melis (2006). "Klinik Psikoloji Alanında Karşılaşılan Etik İhlal Örnekleri ve Nasıl Ele Alındıklarının Değerlendirilmesi", *Türk Psikoloji Dergisi* 9, 49-61.
- KNAAP, Samuel J. ve VANDECREEK, Leon D. (2010). *Psikologlar İçin Pratik Etik: Pozitif yaklaşım* (M. Yılmaz, T. F. Karahan, S. Balcı Çelik, M. E. Sardoğan, çev.), Ankara: Mentis Yayınevi.
- LARUSSI, Melanie H., TYLER, Jessica M., LITTLEBEAR, Sarah ve HINKLE, Michelle S. (2013). "Integrating Motivational Interviewing into a Basic Counseling Skills Course to Enhance Counseling Self-Efficacy.", *The Professional Counselor*, 3(1) 161-174.
- LAZOVSKY, Rivka (2008). "Maintaining Confidentiality With Minors: Dilemmas of School Counselors." *Professional School Counseling*, 11 (5), 335-346.
- LINDSAY, Geoff ve CLARKSON, Petruska (1999). Ethical Dilemmas of Psychotherapists, *The Psychologist*.
- McCULLOUGH, Laurance B. ve JONSEN, Albert R. (1991). "Bioethics Education: Diversity Andcritique", *The Journal of Medicine and Philosophy*, 16(1), 1-4.
- MILES, Matthev B. ve HUBERMAN, A. Michael (1994). *An Expanded Sourcebook Qualitative Data Analysis*, ThousandOaks, California: Sage Publications.
- MULLEN, Patrick. R., UWAMAHORA, Olivia, BLOUNT, Ashley. J. ve Lambie, Glenn W. (2015). "Development of Counseling Students' Self-Efficacy During Preparation and Training", *The Professional Counselor*, 5(1), 175-184.
- NOUREDDINE, Samar (2001). Development of the ethical dimension in nursing theory. *International Journal of Nursing Practice*, 7 (1), 2-11.
- ÖZÇETİN, Yeter S. ve YALÇIN, İlhan (2015). "Grupla Psikolojik Danışma Sürecinde Bir Risk Alanı: Sınır Aşımaları", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(43), 128-136.
- ÖZTÜRK, Hafize ve OĞUZ, N. Yasemin (1996). "Klinik Uygulamalarda Etik Değerlendirme Süreçleri", *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarifi Dergisi*, 4(3), 129-130.
- PATTON, Michael Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods* (3rd ed.). London: Sage Publications, Inc.
- POPE, Kenneth S. ve VASQUEZ, Melba J. T. (2007). *Ethics in Psychotherapy and Counseling: A practical Guide* (3rd ed.), San Francisco, CA: Jossey- Bass.
- RAE, William A., SULLIVAN, Jeremy R., RAZO, Nanacy P. ve ALBA, Roman G. (2009). "Breaking Confidentiality to Report Adolescent Risk- Taking Behavior by School Psychologists", *Ethics&Behavior*, 19 (9), 449-460.
- SİVİŞ-CETİNKAYA, Raşan (2015). "Ethical Dilemmas of Turkish Counsellors: A Critical Incidents Study", *British Journal Of Guidance And Counselling*, 43(4), 476-491.
- Schoepke, A. L. (2012). *Factors related to the ability of master's-level counseling students to accurately identify ethical dilemmas*. Master's thesis, Ohio University, ABD.
- SKOVHOLT, Thomas M. (2012). "The Counselor's Resilient Self", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(38), 137- 146.
- TAŞDAN, Murat ve YALÇIN, İlhan (2007). "Psikolojik Danışma ve Rehberlikte", *Etik Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 99-107.
- Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (2012). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında Çalışanlar İçin Etik Kodlar*. (8. b.s.), Ankara: Türk Pdr Derneği Yayınları.
- Uslu, MUSTAFA. (2005). *Psikolojik Danışmanların Danışma Becerilerinin Geliştirilmesi*, Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- WARREN, Jane, AHLIS, Calorine, ASFAW, Amanuel H., NUEZ, Johnna C., WEATHERFORD, Jennifer ve ZAKARIA, Noor S. (2014). "Ethics Issues and Training Needs of Mental Health Practitioners in a Rural Setting", *Journal Of Social Work Values & Ethics*, 11(2), 61-75
- WELFEL, Elizabeth (2015). *Ethics in Counseling & Psychotherapy*. Cengage Learning.
- WHISTON, Susan C. ve COKER, J. Kelly (2000). "Reconstructing Clinical Training: Implications From Research", *Counselor Education and Supervision*, 39, 228.
- WEST, William (2002). "Some Ethical Dilemmas in Counseling and Counseling Research" *British Journal of Guidance and Counseling*, 3(30), 261-268.
- YAM, Faruk C. (2014). *Psikolojik Danışma Öz Yeterliği: Kişilik Özellikleri, Durumluk-Süreklilik Kaygı Düzeyleri ve Geçmiş Eğitim Yaşantıları*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa üniversitesi, Tokat.
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.